

AFTÆGTSFOLK

Ved Andrea E. Sørensen.

Hvad der i Nutiden tildels er glemt, skønt det har været i Brug ind i det tyvende Aarhundrede, er den Form for Livsforsikring, der var almindelig inden for Landbostanden: at den, der afstod sin Ejendom eller Fæste, sikrede sig Husly og Underhold til sine Dages Ende hos Eftermanden, enten det nu var en Gaard eller kun et tre Tønder Lands Hus. Endnu kan der enkelte Steder ved Gaarde eller Huse paavises Aftægtsboliger. Tit stod de fra det ene Slægtled til det næste. I Mellemtiden, naar der ingen Aftægtsfolk var, blev de ofte lejet ud under Benævnelsen: en »Lillestue«. Selve »Undertaget«, eller Aftægten, kunde variere meget, efter som det var fra et større og velhavende Sted, eller kun fra et beskedent Husmandsbrug — men det skulde dog dække det allernødvendigste til et Menneskes Underhold samt noget Brændsel.

Der blev opsat en lovformelig Aftægtskontrakt mellem Parterne. Drejede det sig om Fæstegods, blev Kontrakten skrevet paa Godsets Godsforvalterkontor, samtidig med at det ordnedes med den ny Indfæstning. »Undertaget« bestod fra den ældste Tid af Sæd til Fødevarer (Rug og Byg) samt Flæsk og almindeligvis Mælk og Smør og i nogle Tilfælde tillige Penge. Var det Børn, der overtog Hjemmet, og der var flere, som skulde dele Arven, blev denne ogsaa fastsat i passende Forhold; kunde man ikke klare det med Kontanter, maatte det ordnes ved Panteobligationer og ved Afdrag til Søkende.

Dette Aftægts-Forhold er et interessant Træk fra en Tid, hvor man forstod at indrette sig efter Forholdene, som

de var, da man havde smaat med rede Penge og derfor ordnede Afgiften i Naturalier, som produceredes paa Stedet og gik fra den ene til den anden uden Mellemander-avance. Men det giver ogsaa Udtryk for det inderligste Fællesskab blandt Almuebefolkningen, og det havde den allerstørste sociale Betydning. Det var ikke af Vejen, om denne ældgamle, saare naturlige Forsørgelsesmaade, blev sat i Funktion igen, i hvert Tilfælde, naar det gjaldt de større Jordbrug. Det har jo fra gammel Tid været Sæd i Danmark, at naar Forældrene havde sørget for Børnene, til disse kom til Skelsaar og Alder og selv var i Stand til at forsørge sig, saa var det siden Børnenes Pligt at sørge for Forældrene paa deres gamle Dage. Denne Forsørgelsespligt blandt Landbefolkningen havde til Følge, at det kun var de allerfattigste, de helt besiddelsesløse, der besværede den kommunale Forsorg i Tiden helt op til Aarhundredskiftet.

En snart hundredaarig Aftægtskontrakt, som i sin Tid blev opsat mellem min Oldefader og min Bedstefader, viser, hvorledes man ordnede Forholdet. Her drejer det sig om et Jordbrug paa syv Tdr. Land.

Vi Undertegnede, jeg Hmd. Jens Christensen af Vipperød, og jeg hans Søn, Søren Jensen, haver Dags Dato med hinanden oprettet følgende

AFTÆGTS-CONTRAKT.

Jeg Jens Christensen forpligter mig herved til med Godsejerens Tilladelse til min Søn Søren Jensen at afstaa og, naar paafordres inden Retten at frasige mig det mig ved Fæstebrev af 11. October 1819 tilfæstet Hus i Vipperød, ligesom ogsaa til ham at overdrage alle mine deri og derved værende Ejendele, allene med Undtagelse af 1 Seng med 3 Dyner, 4 Hovedpuder samt 5 Par Lagener, 1 Klædeskiste med Gangklæder og 1 lille Hengeskab, hvilke Dele dog ogsaa ved min Død skulle tilhøre min Søn Søren Jensen, som da skal være pligtig at besøge og aldeles betale min hæderlige Begravelse, og er vi i øvrigt bleven enige om følgende Pligter.

1. Til min Datter, Karen, fremdeles betaler Søren Jensen 100 — et Hundrede Rigsbankdaler, og til min Datter Ane, der er gift

med Hmd. Hans Petersen i Vallestrup, 50 — halvtredsinds Rigsbankdaler. For disse Beløb skal Søren Jensen være pligtig paa egen Bekostning at udstede lovformelige Forskrivninger til de Paagældende, der skulle gives lige Panteret fremfor al anden Gæld i Søren Jensens Bohave, saaledes som dette nu befindes, eller i Tiden maatte blive forøget og forbedret, saavel som i alt, hvad han ellers ejer eller i Tiden ejende bliver. Paa Kapitalen skal han derimod ikkun være pligtig aarlig at afdrage een Tiendedel, der erlægges i 11. Juni og 11. December Terminer hver Gang med det Halve, og første Gang 11. Juni Termin s. A., og skal han derfor være berettiget til at gjøre større Afbetalinger, dersom han ønsker det.

Af Kapitalen svares ingen Renter. —

2. I de 2 Fag Hus i Stedets vestlige Ende indretter Søren Jensen inden Mikkelsdag s. A. en forsvarlig Aftægtsbolig med Kakkelovn, Brædeloft, Vinduer og Døre, samt opfører op til disse 2 Fag Hus en Lude til Tørven, der nedenfor omtales. Aftægtsboligen og Luden vedligeholdes i enhver Henseende, inde og udvendig, af Søren Jensen.

3. Til min Underholdning og Afbenyttelse leverer Søren Jensen aarlig $1\frac{1}{2}$ Td. — een og en halv Tønde Rug, $1\frac{1}{2}$ Td. — een og en halv Tønde Byg — to Lispund godt røget Flæsk, samt 6 — sex Rigsbankdaler — og 4 — fire Læs forsvarlig Tørv. Sæden leveres hvert Aar Mortensdag, Flæsket hvert Aars Juul og Pengene ligeledes hvert Aars Mortensdag, Tørven leveres og indsettes i Luden om Sommeren, naar den er tjenlig. Hele Aftægten leveres første Gang Aaret 1853 efter hinanden, som Forfaldstiderne indtræffe.

4. Søren Jensen skal derfor være pligtig at holde mig, Jens Christensen, hel og ren, samt yde mig al fornøden Hjælp og Pleje, navnlig i Sygdoms tilfælde.

Ort jeg Søren Jensen derfor erholde Løwte om at erhverve Festeret til det af min Fader hidtil brugte Huus i Vipperød under Holbæk Ladegaards Gods, erklærer og vedgaar forand at have med min Fader indgaaet forbemeldte Contract, som jeg herved forpligter mig til i enhver væsenlig Henseende at efterkomme.

Dette til Bekreftelse under vore Navne.

p. t. Holbæk Ladegaard d. 26. Marts 1853.

Jens Christensen.

Søren Jensen.

Til Vitterlighed:

S. Kolbye.

Th. Gøtzsche.

Læst inden Merløse og Tuse Herreds Kontor d. 31. Marts 1853.

Til Sammenligning gengives her en Kontrakt fra 1885 fra et Boelssted paa Tuse Næs:

AFTÆGTSDEKLARATION

Underskrevne Bmd. Hans Peter Hansen i Kidserup erkender herved, at jeg og senere Ejere af Matr. 2 b af Kidserup er pligtige til at levere min Moder, Bmd. Hans Andersens Enke Johanne Kirstine Jørgensdatter i Kidserup, følgende Aftægt, saa længe hun lever:

I. Saa snart min Moder forlanger det, skal jeg straks være pligtig til at indrette til hendes Aftægtsbolig, bestaaende af den søndre Halvdel af den nu i Stuehuset værende Øverstestue. I Aftægtsboligen indrettes en ny Kakkelovn med Kogeindretning efter min Moders Valg, ligesom Boligen i det Hele udstyres efter min Moders Anvisning, naar blot Indretningen i det Hele ikke medfører større Udgift for Ejeren end 200 Kr. Til Boligen henlægges et Tørvehus paa et bekvemt beliggende Sted, samt Halvdelen af den nuværende Have. Saa vel Bolig som Have vedligeholdes stedse af Ejeren i forsvarlig Stand i alle Maader. Der forbeholdes derhos min Moder fri og uhindret Adgang til Stedets Brønd.

For saa vidt min Moder maatte fraflytte Lejligheden, skal denne dog stadig være til hendes Disposition, saaledes at Ejeren ikke maa udleje den til Andre eller paa anden Maade raade over den.

II. Derhos skal der leveres min Moder efter hendes eget Valg følgende aarlige Afgift:

A. Enten kontant 250 Kr., To Hundrede og femti Kroner, som betales med $\frac{1}{4}$ den første Dag i Marts, Juni, Septbr. og December Maaned stadig forud samt skadesløst, aarligt portofrit, paa min Moders Bopæl i Riget, eller følgende Naturalier, som leveres i sunde og gode Købmandsvarer paa Aftægtsboligen:

1. daglig: en Pot Mælk.
2. hver Søndag: et Rugbrød paa 10 (ti) Pund.
3. den 1. Dag i hver Maaned 10 (ti) Pund Mel og Gryn;
4. den 1. Dag i Marts, Juni, September og December Maaned: 8 (otte) Pund Smør og 4 (fire) Pund Ost samt $7\frac{1}{2}$ (syv og en halv) Krone i Penge;
5. den 1. Dag i April og November Maaned: $2\frac{1}{2}$ (to og et halvt) Lispund Flæsk;
6. inden hvert Aars 1. December: 8 (otte) Pund Fedt, 1 Tønde Kartofler, 3 (tre) Pund Uld, 20 (tyve) Alen hjemmelavet Hørlærred, 32 (to og tredive) Tønder Æltetørv og $\frac{1}{2}$ (en halv) Favn storslaaet Bøgebrænde, som hugget og flækket og tillige med Tørven indsættes i Tørvehuset;

7. i Sygdomstilfælde skal Ejeren sørge for Læge og Medicin, hvilket han skal betale, saavel som fri og omhyggelig Pleje. — Endelig skal Ejeren 4 (fire) Gange aarlig levere sin Befordring med Kusk til Disposition til Lystkoretur, som dog ikke nogen Gang maa overstige en Vej længde af 6 (seks) Mil Tour og Retour.

III. Den forannævnte Aftægt skal hæfte paa Ejendommen Matr. 2 b af Kidserup, Udby Sogn, Tudse Herred, Holbæk Amt, af Htk. 1 Td. 6 Skp. og gl. Skat 33 Kr. 50 Øre med Prioritet og Panteret næstefter Arvefæsteafgift og Rekognition samt 5000 Kr., som maa forrentes med mere end 4 % aarligt, og bemærkes det, at der for Jagtretten paa Ejendommen og for nogle Klappedage svares et aarligt Vederlag. Under Pantsætningen er indbefattet de paa Ejendommen værende Bygninger med Jord, mur og nagelfast Tilbehør, hvortil Kakkellovner og Komfurer samt indmurede Gryder og Kjedler henregnes, Ejendommens Avl og Afgrøde, Foder og Gødning, Leje og Interesse, Besætning og Inventarium, Maskiner og Redskaber samt i Tilfælde af Ildsvaade de pantsatte Gjenstandes Brandforsikringssummer.

I Søgsmaalstilfælde er jeg underkastet den hurtige Retsfølgning efter Fo. 25. Januar 1828 og pligtig til uden Hensyn til Bopæl eller Opholdssted at møde for Holbæk Distrikts Førligskommission af Merløse-Tudse Herreds Ret efter Indkaldelse og Stevning, forkyndt paa den pantsatte Ejendom og med Varsel som til Indenherredsboende. Jeg forpligter mig derhos til at betale skadesløse Søgsmaalssomkostninger efter Regning og til at finde mig i første Instans Dom som endelig og upaaankelig.

Det stemplet Papir er beregnet efter følgende Beløb:

1. Aftægtsbolig Indretning	200 Kr.
2. Sammes Vedligeholdelse anslaaes til aarlig Udgift	20 Kr.
Aftægtens aarlige Værdi	250 »

---

270 Kr.

270 × 5 = 1350 »

Ialt ... 1550 Kr.

altsaa til Takst 2 Kr 55 Øre.

Til Bekræftelse med min Underskrift vidnefast.

Kidserup d. 9. December 1885.

Hans Peter Hansen.

Til Vitterlighed: Nanke - Hansen.

Læst inden Merløse-Tudse Herreds Ret den 17. December 1885
Ad. Meinert.

Læst til Udslettelse og udslettet under Merløse og Tudse Herreds Ret den 17. Januar 1907. — Forevist Dødsattest.

Det har ikke været nogen overdaadig Levemaade, Jens Christensen af Vipperød har kunnet tillade sig, men han har dog sikret sig Husly og Renlighed samt Føde og Brændsel og den nødvendige Pleje i Sygdomstilfælde. Hans Bohave og efterladte Klæder skulde jo ved hans Død tilfalde Sønnen, mod at denne besørgede og betalte hans hæderlige Begravelse.

En noget mere bekvem Tilværelse har Hans Andersens Enke*) i Kidserup (Tuse Næs) kunnet føre; der er ogsaa sikret hende Uld og hjemmelavet Lærred, og Sønnen har tilstaaet sin Moder nogle aarlige Lystkøreture. Hele dette Underhold er kun takseret til 250 Kr. aarligt — det var billigere at leve dengang end nu.

---

*) Sidstnævnte Aftægtsdeklaration er venligst overladt mig af H. M. Hansen, Store Grandløse.